

לימודי ארץ-ישראל וארכאולוגיה

ירושלים מאז הכיבוש הצלבני

בהתאם לתכנית הרפורמה ללמידה משמעותית

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שתיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון	—	(40×1)	—	40 נקודות
פרק שני	—	(20×1)	—	20 נקודות
פרק שלישי	—	(20×1)	—	20 נקודות
פרק רביעי	—	(5×4)	—	<u>20 נקודות</u>
סה"כ	—			100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראה מיוחדת: לפני שתענה, קרא בעיון את ההוראות בראש כל פרק.

הערות: בעמוד 7 בשאלון מפורטות התקופות העיקריות בתולדות ירושלים.

בעמוד 8 בשאלון מפורטים אתרי השטח הנוגעים לשאלון זה. האתרים מסודרים לפי תקופות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

- שים לב:** (1) בעמוד 7 מפורטות התקופות העיקריות בתולדות ירושלים.
 (2) בעמוד 8 מפורטים אתרי השטח הנוגעים לשאלון זה.
 (3) ענה על השאלות בכל פרק לפי ההוראות.
 בשאלות שבחרת ענה על כל סעיפי השאלה (מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

פרק ראשון (40 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 1-2.

1. הקהילה היהודית בירושלים במאה ה-19

א. עיין בטבלה שלפניך, וענה על השאלה שאחריה.

מספר היהודים בירושלים במאה ה-19 וחלוקתם על פי מוצא עדתי

(מספרים משוערים)

שנה	ספרדים	אשכנזים	סך-הכול
1800	2,200	אחדים	2,250
1840	3,500	1,500	5,000
1870	5,500	5,500	11,000
1900	16,500	18,500	35,000

(מעובד על פי בן-אריה, י' [תשל"ז]. **עיר בראי תקופה, א**, ירושלים: יד יצחק בן-צבי. עמ' 318; 401)

על פי הנתונים שבטבלה, תאר את השינויים שחלו בגודל של כל אחת מן העדות במאה

ה-19, והבא שני הסברים לשינויים אלה. (8 נקודות)

ב. מהו השינוי העיקרי שחל בתחום ה**כלכלה והפרנסה** בקרב יהודי ירושלים במרוצת

המאה ה-19?

הסבר שתי סיבות לשינוי זה. (6 נקודות)

ג. החל מן המחצית השנייה של המאה ה-19 נבנו שכונות יהודיות חדשות מחוץ לחומות העיר

העתיקה בירושלים. הסבר שתי סיבות מדוע החלה היציאה מחוץ לחומות העיר דווקא

בתקופה הזאת. (10 נקודות)

ד. הצע שני קריטריונים למיון השכונות היהודיות שנבנו מחוץ לחומות.

הסבר כל אחד מן הקריטריונים שהצעת, והבא לכל אחד מהם דוגמה אחת מן השכונות

החדשות. (10 נקודות)

ה. תאר מוסד אחד שהקימו אנשי "היישוב החדש" בירושלים, ועורר התנגדות של אנשי

"היישוב הישן". הסבר את הסיבות להתנגדות למוסד זה. (6 נקודות)

2. השינויים בפני העיר ירושלים

השינויים באוכלוסיית העיר וזהות השולטים בה השפיעו על פני העיר ירושלים.

א. לפניך רשימה של חמישה מבנים בירושלים מן **התקופה הצלבנית**.

בחר ב**שניים** מן המבנים, והסבר מדוע בנו הצלבנים או שינו כל אחד מהם.

המבנים:

— "מקדש האדון"

— המצודה

— השווקים

— "אורוות שלמה"

— כנסיית הקבר

(8 נקודות)

ב. **האיובים** שיקמו מבנים בעיר או שינו את ייעודם. הבא דוגמה אחת למבנה ששוקם או

שונה, והסבר את הסיבה לשינוי הייעוד של המבנה או לשיקום שלו. (6 נקודות)

ג. הסבר מדוע יזמו **הממלוכים** בנייה בירושלים, ותאר את ההשפעה של הבנייה הזאת על

האופי של העיר. (6 נקודות)

ד. השווה בין הבנייה היהודית ובין הבנייה הערבית מחוץ לחומות **במאה ה־19**, על פי אחד מן

הקריטריונים ברשימה שלפניך, והסבר ממה נובעים ההבדלים בבנייה.

הקריטריונים:

— התארגנות לבנייה

— תפרוסת במרחב סביב העיר העתיקה

— המעמד החברתי-כלכלי של המתיישבים

— מאפיינים אדריכליים

(12 נקודות)

ה. לדעתך, איזו השפעה הייתה לחומת העיר העתיקה על הפיתוח של ירושלים **במחצית**

השנייה של המאה ה־19 וראשית המאה ה־20 (1850-1917)? הסבר את דבריך.

(8 נקודות)

פרק שני (20 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 3-4.

3. השפעות זרות על ירושלים במאה ה־19

- א.** מי היה מוחמד עלי? הסבר שתי השפעות של שנות שלטונו על ירושלים. (12 נקודות)
- ב.** לפעילות המיסיון הנוצרי הייתה השפעה על הבנייה בירושלים במאה ה־19. הסבר את הקשר בין המניע של המיסיון הנוצרי ובין הבנייה בעיר בתקופה זו. הבא דוגמה אחת לביסוס תשובתך. (8 נקודות)

4. 50 שנים לאיחוד ירושלים – מלחמת ששת הימים

- א.** כיבוש ארמון הנציב היה הקרב הראשון בירושלים במלחמת ששת הימים. איזו חטיבה (של צה"ל) לחמה בקרב זה? תאר פעולה אחת נוספת של חטיבה זו בירושלים במלחמת ששת הימים. (10 נקודות)
- ב.** הסבר שני שיקולים שבגללם התעכבה הפריצה לעיר העתיקה. (10 נקודות)

פרק שלישי (20 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 5-7.

5. נספח א

- א. ציין מהו המבנה שבתצלום בנספח א, באיזו תקופה הוא נבנה ומי בנה אותו. (6 נקודות)
- ב. תאר שני רכיבים אדריכליים של המבנה. (6 נקודות)
- ג. ציין את המיקום של המבנה, והסבר שתי סיבות להקמת המבנה במקום זה בתקופה שנבנה בה. (8 נקודות)

6. נספח ב

- א. בתצלום שבנספח ב מצולמות שתי שכונות המסומנות במספרים 1 ו-2. מהו שם השכונה המסומנת במספר 1 ומדוע היא נקראה כך? מתי הוקמה השכונה? (6 נקודות)
- ב. הבא נקודת דמיון אחת ונקודת שוני אחת בין שכונה 1 ובין שכונה 2. (8 נקודות)
- ג. תאר שני שינויים שעברה שכונה 1 מהקמתה ועד ימינו. (6 נקודות)

7. נספח ג

- א. זהה את האתר המצולם בנספח ג. הסבר למה שימש האתר במלחמת העצמאות, ולמה הוא משמש היום. (6 נקודות)
- ב. ציין שם של אתר אחר ברובע היהודי הקשור ללחימה ברובע במלחמת העצמאות, והסבר את בחירתך. (6 נקודות)
- ג. ירושלים המערבית התמודדה עם קשיים רבים במלחמת העצמאות. ציין גורם פיזי אחד וגורם אנושי אחד שהכבידו על ההתמודדות היום-יומית של העיר עם קשיי המלחמה. (8 נקודות)

פרק רביעי — מושגים (20 נקודות)

הסבר ארבעה מן המושגים 8-15 (לכל מושג — 5 נקודות).

שים לב: בהסבר המושג התמקד:

— בהגדרה

— במידע החשוב ביותר

— בהרחבה או בהדגמה

8. צלאח א־דין 12. בית הכנסת בית יעקב ("החורבה")

9. חכם באשי 13. החלטת החלוקה (נובמבר 1947)

10. מסע נפוליאון 14. תכנית ד'

11. מלחמת השפות 15. שער האריות

בהצלחה!

התקופות העיקריות בתולדות ירושלים

(מן המאוחרת ביותר לקדומה ביותר)

השנים	התקופה
מאז 1967	ירושלים המאוחדת
1967-1948	ירושלים החצויה
1948-1917	תקופת המנדט
1917-1801	המאה ה-19 (שלהי התקופה העות'מאנית)
1800-1517	התקופה העות'מאנית
1517-1260	התקופה האיובית והממלוכית
1260-1099	התקופה הצלבנית
1099-638	התקופה הערבית (התקופה המוסלמית הקדומה)
638-324	התקופה הביזנטית (תקופת התלמוד)
324-70	התקופה הרומית המאוחרת (תקופת המשנה)
63 לפנה"ס - 70 לספירה	שלהי ימי בית שני ותקופת בית הורדוס (התקופה הרומית המוקדמת)
332-63 לפנה"ס	התקופה ההלניסטית (תקופת בית שני / התקופה החשמונאית)
538-332 לפנה"ס	שיבת ציון (תקופת בית שני / התקופה הפרסית)
586-538 לפנה"ס	התקופה הפרסית
928-586 לפנה"ס	ממלכת יהודה (תקופת בית ראשון / תקופת הברזל)
1000-928 לפנה"ס	הממלכה המאוחדת (התקופה הישראלית / תקופת הברזל)
1200-1000 לפנה"ס	תקופת השבטים ומלכות שאול
עד 1200 לפנה"ס	תקופת הברונזה / התקופה הכנענית

רשימת אתרי השטח, לפי תקופות

התקופה הצלבנית

— כנסיית הקבר (תצפית מבחוץ)

התקופה הממלוכית

— מבנים טיפוסיים ברחוב השלשלת

— בית כנסת הרמב"ן (תצפית מבחוץ)

התקופה העות'מאנית

— חומות העיר העתיקה ושעריה (יפו, ציון)

— בתי הכנסת הספרדיים (תצפית מבחוץ)

המאה ה-19

— בית החולים סן לואי (תצפית מבחוץ)

— מגרש הרוסים: הכנסייה, בית החולים, אכסניית הנשים, המשלחת הדתית (תצפית מבחוץ)

— כנסיית סנט פול (תצפית מבחוץ)

— הרובע היהודי: בית הכנסת "החורבה"

— משכנות שאננים

— ימין משה

— בית החולים ביקור חולים (ברובע היהודי)

— בית הספר כ"ח (אליאנס)

תקופת המנדט

— טלביה: וילה קונסטנטיין סלמה, בית ג'לאד.

— רחביה: המוסדות הלאומיים, בית דב יוסף, בית בונם.

מלחמת העצמאות

— הרובע היהודי בתש"ח: שער ציון, עמדת הצלב, עמדת לובינסקי, הגלעד.

ירושלים החצויה

— קו התפר: ע"ח 9, שיכוני המבצר.

מלחמת ששת הימים

— גבעת התחמושת

העיר המאוחדת

— שכונת רמת אשכול: המבנים לאורך שדרות אשכול והמרכז המסחרי.

נספח ב (לשאלה 6)

